

УДК: 364-78:364.62-053.2

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ПІДТРИМЦІ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Суровцева І. Ю., к. іст. н., доцент кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

ORCID ID: 0000-0002-7909-0103

Войтишина Н. М., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

У статті здійснено науково-аналітичний огляд сучасних технологій соціальної роботи, які застосовуються для підтримки сімей, що виховують дітей з інвалідністю, у фокусі українського контексту (децентралізація послуг, цифровізація, наслідки повномасштабної війни) та міжнародних доказових підходів. Теоретико-методологічною рамкою виступає біопсихосоціальна модель інвалідності, що базується на логіці функціонування й участі, ролі середовищних факторів, ціннісних засадах сімейно-центрованого сервісу. Розкриті «сучасні технології» у соціальній роботі, що охоплюють організаційно-процедурні моделі (ведення випадку/кейс-менеджмент, міжвідомчі та міждисциплінарні команди, стандарти оцінювання потреб і планування), практики наснаження та участі (перспектива сильних сторін, партнерство з батьками, групи взаємопідтримки, сімейні рішення), цифрові та дистанційні формати (електронний кейс-менеджмент, онлайн-звернення, телепрактика/телесоціальна робота). Особливу увагу приділено проблемам фрагментації даних і слабкій координації, нерівності доступу, дефіциту підтримки доглядальників, браку ресурсів на реабілітацію та інклюзію, ризикам стигматизації й насильства щодо дітей з інвалідністю. Наведено приклади впровадження технологій у реальних умовах (раннє втручання на прикладі міської служби; електронного кейс-менеджменту; практики ведення випадку в гуманітарному реагуванні). Обґрунтовано перспективи подальших досліджень, зокрема щодо оцінювання ефективності комплексних технологій на рівні громад та етики цифровізації соціальної роботи.

Ключові слова: соціальна робота; діти з інвалідністю; кейс-менеджмент; раннє втручання; цифрові соціальні послуги; міждисциплінарна взаємодія.

Surovtseva I., Voityshyna N. Modern technologies of social work in supporting families raising children with disabilities

The article provides a scientific and analytical review of contemporary social work technologies applied to support families raising children with disabilities, with a focus on the Ukrainian context (decentralization of services, digitalization, and the consequences of the full-scale war) as well as international evidence-based approaches. The theoretical and methodological framework is grounded in the biopsychosocial model of disability, particularly the logic of functioning and participation, the role of environmental factors, and the value principles of family-centered service delivery. It is demonstrated that “modern technologies” in social work encompass: organizational and procedural models (case management, interagency and interdisciplinary teams, standardized needs assessment and planning), empowerment and participation practices (strengths-based perspective, partnership with parents, peer support groups, family decision-making), as well as digital and remote formats (electronic case management, online service access, telepractice/tele-social work). Particular attention is paid to systemic challenges, including data fragmentation and weak coordination, inequalities in access, insufficient support for caregivers, lack of resources for rehabilitation and inclusion, as well as risks of stigmatization and violence against children with disabilities. The text presents examples of technology implementation in real contexts (early intervention based on a municipal service; electronic case management; case management practices in humanitarian response). Prospects for further research are substantiated, particularly regarding the evaluation of the effectiveness of integrated technologies at the community level and the ethical aspects of digitalization in social work.

Keywords: *social work; children with disabilities; case management; early intervention; digital social services; interdisciplinary interaction.*

Постановка проблеми. Сьогодні підтримка сімей, які виховують дітей з інвалідністю, є надзвичайно важливим та комплексним завданням соціальної роботи, оскільки інвалідність у сучасному науковому розумінні пов’язана не лише з медичним станом, а з взаємодією індивідуальних особливостей функціонування та бар’єрів (або ресурсів) середовища.

Український контекст лише підсилює актуальність проблеми такої підтримки. З одного боку, до війни вже фіксувалася тенденція зростання

кількості дітей з інвалідністю; з іншого – в умовах повномасштабної війни обґрунтованим є прогноз подальшого зростання потреб, а також ускладнення доступу до послуг.

На рівні державної політики та суспільних очікувань проблема проявляється у вимозі переходу від «статусної» підтримки до підтримки, що спирається на реальні потреби та функціональні обмеження, а також у потребі подолання фрагментації даних і слабкої адміністративної координації. В звіті, виконаному на запит державних органів та за експертної підтримки міжнародних партнерів, підкреслюється нерівномірність і «статусність» допомоги, дефіцит обміну даними, обмеженість підтримки доглядальників і дисбаланс фінансування на користь грошових виплат за мінімального фінансування реабілітації та соціального включення [4].

Рівень забезпечення сімей ефективними послугами додатково ускладнюється ризиками вразливості дітей з інвалідністю у кризових умовах. В профільних методичних документах у сфері захисту дітей, адаптованих для України, наголошується: діти з інвалідністю в кризових громадах належать до найбільш маргіналізованих груп, непропорційно страждають від надзвичайних ситуацій та мають вищі ризики насильства; на додачу до цього, негативні установки сімей, постачальників послуг і громади є ключовою перешкодою доступу до безпечних та ефективних послуг, зокрема у веденні випадку [3].

На тлі зазначених викликів сучасні технології соціальної роботи слід розуміти не як окремі інструменти, а як узгоджені моделі організації допомоги, практики взаємодії та цифрові рішення, що у сукупності забезпечують своєчасне виявлення потреб, планування підтримки, міжсекторальну координацію, залучення сім'ї як партнера, моніторинг результатів і безпечне використання даних. На практиці впровадження технологій часто випереджає наявність стандартизованих підходів

оцінювання, підготовку кадрів та інфраструктуру даних, що знижує ефективність підтримки сімей і посилює ексклюзію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувана тема перебуває на перетині соціальної роботи, соціальної політики, інклюзивної освіти, реабілітації, кейс-менеджменту та цифровізації соціальних послуг. Особливу значимість для дослідження становлять праці, що формують теоретико-методологічний та нормативний фундамент дослідження. До них належать монографія В. Москаленко про соціалізацію особистості [8], міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (ICF) [16], настанови ВООЗ [14], а також аналітичні матеріали UNICEF, Світового банку [22] й оглядові документи щодо державної соціальної підтримки дітей з інвалідністю в Україні [4; 9].

Поступово науковий інтерес зміщується від загального опису проблем сімей, які виховують дітей з інвалідністю, до конкретних технологій підтримки, міжвідомчої взаємодії, оцінювання якості послуг і використання електронних інструментів соціальної роботи. Про це свідчать дослідження Н. Горішньої [5], І. Криницької [5; 13], М. Лікардо [18], В. Лютого [6], М. Орела [18], О. Оксенюка [10], Ж. Петрочко [5], М. Скочко [5; 13], Г. Слезанської [5; 13], О. Столярик [5], Дж. Віллімана, М. Війнінкса, Ф. Грема та Л. Сазерленда [15].

Особливе значення мають методичні рекомендації з ведення випадку в умовах гуманітарного реагування [1], матеріали щодо кейс-менеджменту дітей з інвалідністю, а також методичний посібник з кейс-менеджменту у роботі з дітьми з інвалідністю та їхніми сім'ями у територіальних громадах [3; 5; 7].

Мета дослідження – систематизувати сучасні технології соціальної роботи у підтримці сімей, які виховують дітей з інвалідністю, описати механізми їх реалізації на рівні громади, висвітлити ключові проблеми впровадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне розуміння інвалідності як динамічної взаємодії функціонування та контексту (особистісного й середовищного) [16] задає для соціальної роботи пріоритети: не ізолювати проблему в медичній площині, а працювати з бар'єрами участі, доступом до сервісів, розвитком сімейних ресурсів і партнерством між сім'єю та фахівцями. У межах цієї логіки сім'я розглядається як центральний «середовищний фактор» у житті дитини, а сімейно-центровані сервіси описуються як набір цінностей і підходів, де батьки (доглядальники) є експертами щодо потреб і можливостей дитини, кожна сім'я унікальна, а взаємодія будується на повазі та партнерстві [8].

У прикладній соціальній роботі «технології» можна визначити як стандартизовані моделі процесу допомоги, що мають:

- 1) визначені етапи (оцінювання → розробка плану → інтервенція → моніторинг → оцінка результатів);
- 2) конкретні інструменти (карти ресурсів, екомапи, SMART-цілі, щоденники прогресу тощо);
- 3) організаційну архітектуру (міждисциплінарні команди, міжвідомча взаємодія);
- 4) етичні принципи (конфіденційність, відповідальність, недискримінація).

Така модель, наприклад, чітко простежується в українському методичному посібнику «Кейсменеджмент у роботі з дітьми з інвалідністю та їх сім'ями у територіальних громадах», де деталізовано етапність ведення випадку, акценти партнерства з батьками та приклади інструментів у перспективі сильних сторін [5].

Одночасно в міжнародному дискурсі акцент робиться на цифровому вимірі сучасних технологій: соціальна робота дедалі частіше здійснюється у «змішаній» (гібридній) реальності, де онлайн-середовище не є «окремою сферою», а вбудовується в повсякденність клієнтів і фахівців; у цьому

контексті виникає поняття «е-соціальна робота» («цифрова соціальна робота»), яке описує і дистанційні інтервенції, і цифрову організацію сервісів, і нові вимоги до цифрових компетентностей [17].

Українські дослідники сімей у громаді підкреслюють, що поява дитини з інвалідністю змінює внутрішньосімейні взаємодії, конфігурацію ролей і комунікацію родини із соціальним оточенням; поширеними є закритість сім'ї, дефіцит соціальних контактів, вимушене згортання зайнятості одного з батьків, потреба у комплексній допомозі та соціальній реабілітації, яку має планувати міждисциплінарна команда [13].

На макрорівні, за даними аналітичного огляду системи соціальної підтримки, в Україні проживає понад 3 млн осіб з інвалідністю, серед яких приблизно 231 тис. – діти [4]; при цьому майже половина населення оцінює державну підтримку осіб і дітей з інвалідністю як неефективну. У тому ж джерелі систематизовано структурні проблеми: фрагментованість даних і слабку координацію, диспропорції фінансування (домінування пенсійних/грошових витрат за мінімального фінансування реабілітації та включення), обмеження підтримки доглядальників і потребу переходу до індивідуалізованого підходу [4].

В окремих дослідженнях також зазначається, що батьки дітей з інтелектуальними порушеннями (інвалідністю) часто переживають високий рівень стресу та психологічного виснаження; метааналізи й популяційні дослідження демонструють підвищені рівні стресу, тривоги й депресії серед батьків, а також пов'язаність між поведінковими труднощами дитини та дистресом батьків [19].

У кризових умовах зростають і ризики небезпеки. В окремих джерелах підкреслюється, що діти з інвалідністю можуть бути у 3–4 рази частіше піддані насильству, ніж діти без інвалідності; водночас дискримінація, нерозуміння потреб та «припущення» про інвалідність створюють додаткові бар'єри доступу до справедливих і безпечних послуг,

що зобов'язує інтегрувати в соціальну роботу принципи безпеки й захисту в технології супроводу сім'ї [3].

Найкраще з підтримкою сімей, які виховують дітей з інвалідністю на сьогодні справляється така технологія соціальної роботи як кейс-менеджмент. Як зазначає колектив авторів в «Методичних рекомендації з ведення випадку у сфері захисту дитини в умовах гуманітарного реагування», ведення випадку (кейс-менеджмент) у сучасній соціальній роботі виконує роль організаційної технології, яка поєднує оцінювання потреб, планування, координацію послуг і оцінку результатів. У цих рекомендаціях підкреслюється етапність процесу (аналіз звернення, оцінка потреб, рішення про послуги, індивідуальний план, договір і подальший моніторинг/оцінка), а також орієнтацію міждисциплінарної команди на покращення ситуації в родині, що надзвичайно важливо для сімей, які виховують дітей з інвалідністю, оскільки саме координація (а не «розрізнені консультації») визначає безперервність підтримки [1].

У практиці гуманітарного реагування в останні роки частим є розширення кейс-менеджменту до «case management + safeguarding», тобто включення скринінгу ризиків, планів безпеки, доступної комунікації та інформованої згоди, адаптованої до можливостей дитини. В Додатку щодо дітей з інвалідністю підкреслюється, що доступ до послуг часто опосередковується сім'єю та громадою; отже технологія ведення випадку має працювати з установками й бар'єрами середовища, а не лише з «внутрішньою проблемою» сім'ї [3].

В українському науково-методичному дискурсу увага зосереджується на тому, що оцінювання потреб сім'ї у складних життєвих обставинах має здійснюватися у визначені строки на підставі даних, зібраних у взаємодії з клієнтом, сім'єю та оточенням, а ефективність оцінки залежить від міжвідомчої, міждисциплінарної взаємодії й

партнерства з батьками/опікунами [6]. Але технології, пов'язані з цим тільки починають формуватися з огляду на активний розвиток цифрового сегменту.

У посібнику з кейс-менеджменту для сімей із дітьми з інвалідністю також систематизовано приклади інструментів, що дають змогу змістити акцент із «дефіцитів» на ресурси: карта ресурсів сім'ї, інтерв'ю, орієнтоване на сильні сторони, екомапа підтримки, портфоліо успіхів, щоденник догляду та потреб тощо [5].

У національних публікаціях, присвячених такій технології соціальної роботи як соціальний супровід сім'ї дитини з особливими потребами, наголошується на комплексності проблем і потребі сімейно орієнтованого підходу: соціально-педагогічна допомога включає не лише супровід та консультування, а й додаткові форми підтримки батьків; принципами виступають єдність дій сім'ї та соціальних інституцій, активізація ролі батьків, навчання та включення їх у процес допомоги [10].

Доказовою комплексною технологією підтримки сім'ї є міждисциплінарна сімейно-центрована система раннього втручання. Раннє втручання в міжнародних підходах розглядається як комплексна послуга допомоги для дітей (раннього віку з порушеннями розвитку або ризиком інвалідності) та їхніх сімей. У наукових дискусіях акцентується, що раннє втручання може інтерпретуватися і як сервіс, і як функціональний підхід, і як система координації допомоги, що вимагає уточнення змісту й моделей провадження [12]. В Україні важливим етапом розвитку раннього втручання як технології соціальної роботи стало впровадження раннього втручання на рівні міських медико-соціальних інституцій: в межах пілотування програми (2019–2021) було визначено десять пілотних областей де створювався центр раннього втручання на базах міських дитячих поліклінік, а сама послуга була орієнтована на дітей 0–4 років та їхні сім'ї. Дослідник С. Бедрега в цьому контексті підкреслює потребу

координації між різними послугами, механізмів направлення та переходу до дошкільної освіти [2]. У контексті цього кейсу важливо не стільки відтворити адміністративні деталі, скільки показати «технологічну логіку» технології: раннє втручання ефективне тоді, коли поєднує сімейно-центрованість (батьки як партнери й носії щоденного контексту), природній простір навчання, транс-/міждисциплінарність команд та інтеграцію ресурсів (медицина, соціальний захист, освіта). Саме ці принципи названі як найбільш ефективні для допомоги розвитку дітей раннього віку. Саме тому раннє втручання у соціальній роботі слід розглядати як технологію профілактики інституціалізації та «розриву траєкторій» (коли сім'я втрачає доступ до підтримки у критичні періоди). Але проблема сьогодні полягає у нерівномірності доступу та ресурсів на рівні громад. Окрім того, в умовах війни спостерігається тенденція зростання потреби у гнучких форматах, таких як виїзні команди, дистанційні консультації, інтеграція з гуманітарними сервісами [22].

Доволі активно в Україні розвиваються технології, які критичні для соціальної роботи з підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю. Важливо відзначити, що практика підтримки сімей, що виховують дітей з інвалідністю, неминуче перетинається з інклюзивною освітою та мережевими сервісами оцінки й супроводу. В. Прохоренко та В. Стойка зауважують, що в 2018 р. в Україні запроваджено мережу інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ) як «першу ланку» на шляху здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами, а в умовах війни ІРЦ розглядаються як важлива база для реабілітаційно-психолого-педагогічного супроводу [11].

Методичні рекомендації для ІРЦ (2021) формалізують алгоритм комплексної психолого-педагогічної оцінки, підхід до визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки, а також наголошують на переході до індивідуальної моделі підтримки й командного визначення освітньої

траєкторії, що передбачає тісну взаємодію школи та сервісів ІРЦ [7]. В контексті соціальної роботи це означає, що «технології підтримки» мають включати навігацію сім'ї в системі інклюзії, допомогу у взаємодії з ІРЦ та адвокацію доступності.

Важливою лінією сучасної соціальної роботи є розвиток неформальних мереж підтримки. Якісний систематичний огляд досвіду peer support серед батьків дітей з нейророзвитковими порушеннями засвідчує, що взаємопідтримка може виконувати різні ролі (емоційна підтримка, нормалізація досвіду, обмін практичними стратегіями), а ефективність залежить від умов організації та наявних бар'єрів [21]. Важливість для соціальної роботи обумовлюється в цьому випадку тим, що групи взаємопідтримки можуть бути інтегровані в кейс-менеджмент як додатковий ресурс, що зменшує ізоляцію та підтримує батьківську ефективність.

Інша перспективна технологія – сімейні наради/сімейні рішення (family group conferencing), які у сфері благополуччя дітей зводять ширше коло родичів і соціальної мережі для ухвалення рішень щодо потреб дитини за логікою «передачі рішення сім'ї» (на відміну від повністю професійно керованих нарад). Протокольні матеріали сучасних оцінювань підкреслюють: учасники часто повідомляють про більшу «почутість» голосів, формування сімейно керованих рішень та зміцнення взаємин; водночас якісні порівняльні докази ефективності потребують кращого врахування контексту й якості впровадження. У підтримці сімей із дітьми з інвалідністю це може бути релевантним для планування догляду, «перепідключення» розширеної сім'ї та зниження ризику вигорання основного доглядальника [20].

На рівні громади сучасні технології підтримки логічно узгоджуються з концепцією «реабілітації на рівні громади» (CBR), яку ВООЗ з 2010 р. позиціонує як стратегію розвитку, що залучає людей з інвалідністю та їхні

сім'ї, підтримує задоволення базових потреб і підвищення якості життя, а також сприяє наснаженню сімей [14]. Для соціальної роботи СВР важлива як рамка, що легітимізує багатокomпонентні програми (освіта, соціальний захист, зайнятість, участь) і робить технології підтримки міжсекторальними за визначенням.

Окрему увагу варто приділити цифровим технологіям соціальної роботи у підтримці сімей, які виховують дітей з інвалідністю. В цілому цифровізація соціальної сфери в Україні розвивається як напрям оптимізації надання послуг і підвищення доступності, що особливо значуще для сімей, які виховують дітей з інвалідністю (включно з сім'ями, які переміщені, проживають у сільській місцевості або мають обмежену мобільність). Так, в оглядовому досьє щодо експериментальних проєктів Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України розповідається про впровадження цифрового проєкту «Електронний кейс-менеджмент», його бета-тестування у пілотних регіонах і заявлені переваги (онлайн-звернення, відстеження статусу, оптимізація документообігу, моніторинг якості та захист персональних даних) [9].

З технологічного погляду, електронний кейс-менеджмент є спробою перенести ключові етапи ведення випадку з підтримки дитини з інвалідністю в цифрове середовище, зменшуючи адміністративне навантаження та посилюючи управління даними. Проте К. Ільонен, спираючись на міжнародну доказову базу, застерігає: електронні інформаційні системи (EIS), хоч і є «необхідними» для доступу та управління інформацією клієнта, можуть змінювати пріоритети соціальної роботи, посилювати управлінську логіку понад потреби практиків, «перемикати» мислення з наративного на базово-дані (database thinking), а брак навчання призводить до того, що фахівці більше записують дані, ніж використовують їх для професійних рішень; критичною умовою є участь соціальних працівників у дизайні та впровадженні систем, щоб уникнути

небажаних наслідків [23]. Тому фахівці з різних регіонів України поступово опановують інструменти електронного кейс-менеджменту. Зокрема, стартували онлайн-тренінги для соціальних працівників та координаторів проєкту, мета яких – відшліфувати навички роботи з новою системою та розширення її можливостей для підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю.

Окремий пласт сучасних цифрових технологій – дистанційні форми допомоги (телесоціальна робота, телепрактика, телереабілітація [17]), які активізувалися під час пандемії та зберігають значення під час триваючого воєнного стану в Україні. Серед переваг такої цифрової соціальної роботи слід відзначити подолання географічних бар'єрів, гнучкість, потенційне розширення доступу. Але не варто оминати увагою і суттєві обмеження – цифрова нерівність, етичні ризики, потреба в цифрових компетентностях і нових стандартах взаємодії.

Результати проведених досліджень в сфері дитячої реабілітації демонструють, що телесоціальна робота може покращувати доступ до медичної терапії за умови, якщо фахівці впевнені у форматі й використовують «коучинговий стиль» комунікації, а батьки довіряють фахівцям, відчують, що їх слухають, і сприймають таку технологію як вибір одного з системи засобів. Закордонні дослідження також фіксують «розрив між наміром і регулярним використанням» телероботи серед практиків (висока готовність декларується, але регулярно застосовують меншість), тобто потрібні організаційні умови впровадження [15]. В інших дослідженнях підкреслюються методологічні обмеження (малі вибірки, нестача контрольних груп) і робиться висновок про перспективність гібридної моделі (поєднання очних і дистанційних компонентів) [18]. Така ситуація засвідчує, що дистанційні технології не є «простою заміною» очних сервісів, а потребують зміни культури, підготовки й етики взаємодії для того щоб бути ефективною технологією. Тобто дистанційні технології

доцільні як елемент «пакету супроводу» сімей, які виховують дітей з інвалідністю, а не як універсальна заміна очної допомоги. Окрім того, при використанні цифрових технологій існує й інша проблема – слабо стандартизований моніторинг і оцінка. Технологічно це означає, що сучасна соціальна робота повинна мати «замкнений цикл» (оцінка потреб → план → інтервенція → моніторинг → оцінка результатів/впливу → перегляд плану). Інакше цифровізація (збір даних) не перетворюється на доказову практику, а залишається «обліком заради обліку».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасні технології соціальної роботи у підтримці сімей, які виховують дітей з інвалідністю, формують цілісну систему, де ключову роль відіграє поєднання:

- організаційних технологій (кейс-менеджмент, міжвідомчі та міждисциплінарні команди, стандарти оцінювання потреб та планування);
- клієнтоцентрованих і наснажувальних практик (сімейно-центрованість, перспектива сильних сторін, участь сім'ї у рішенні, групи взаємопідтримки);
- цифрових і дистанційних рішень (електронний кейс-менеджмент, онлайн-подача заяв, телепрактика);
- інструментів якості (моніторинг і оцінка результатів).

Українські та зарубіжні аналітичні джерела фіксують структурні проблеми, які гальмують ефективність підтримки: фрагментацію даних, дисбаланс фінансування (перевага грошових виплат над реабілітацією/включенням), нерівність доступу між громадами, дефіцит сервісів для доглядальників і потребу переходу до індивідуалізованих (на основі базових потреб) оцінок. В умовах воєнного стану ці проблеми

посилюються, одночасно роблячи цифровізацію та гібридні формати надання послуг не «опцією», а необхідністю – за умови етичної й організаційної готовності системи.

Перспективи подальших досліджень доцільно фокусувати на трьох напрямках, по-перше, на оцінюванні ефективності «пакетів підтримки» (ланцюг кейс-менеджмент - раннє втручання - групи підтримки - цифрові сервіси) у різних типах громад із використанням змішаних методів і показників якості життя; по-друге, на розробці та апробації індикаторів соціально-реабілітаційних послуг саме для дітей з інвалідністю та їхніх сімей; по-третє, на етичних і правових рамках цифровізації (від конфіденційності у соціальних системах до запобігання упередженням і «помилкам автоматизації» при використанні AI-рішень).

В Україні доцільним видається забезпечити системне навчання фахівців з ведення випадку в роботі з сім'ями дітей з інвалідністю та цифровими інструментами; масштабувати підтримку доглядальників (денний догляд, respite-формати, гнучкі умови поєднання догляду з працею/навчанням); інтегрувати у плани випадку спеціалізований компонент психосоціальної підтримки батьків; розвивати групи взаємопідтримки як ресурс громади; запроваджувати моніторинг/оцінку з орієнтацією на результати участі, автономності й якості життя сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович О., Зінюк Л., Касьянова Д., Шаріпова О. Методичні рекомендації з ведення випадку у сфері захисту дитини в умовах гуманітарного реагування. URL: <https://sos-ukraine.org/wp-content/uploads/2025/02/metod.-rekomendatsiyi-z-vedennya-vypadku-u-sferi-zahystu-dytny-v-umovah-gumanitarnogo-reaguvannya.pdf> (дата звернення 23.03.2026).
2. Бедрега С., Якименко О., Китайська О., Горіщак С., Кривоногова О. Досвід надання послуги раннього втручання в муніципальному закладі охорони здоров'я. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2019. Т. 23. №3. С. 209-514.
3. Ведення справ (кейс-менеджмент) та діти з інвалідністю. URL:

https://whocares-pss.info/wp-content/uploads/2025/01/CP-AoR-Protection-Cluster-and-UNICEF-2024-Ukraine.-Child-Protection-Case-Management-and-Child-ren-with-Disabilities_Annex_in-ukr.pdf (дата звернення 23.03.2026).

4. Державна соціальна підтримка осіб та дітей з інвалідністю в Україні: діючий механізм і напрямки його вдосконалення. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/media/53711/file/UKR%20Social%20support%20to%20PWD%20and%20CwD.pdf.pdf> (дата звернення 23.03.2026).

5. Кейсменеджмент у роботі з дітьми з інвалідністю та їх сім'ями у територіальних громадах: методичний посібник / Н. М. Горішна, І. П. Криницька, М. О. Скочко, Г. І. Слозанська, О. Ю. Столярик, Ж. В. Петроцько. Житомир: ТОВ «505», 2024. 256 с.

6. Лютий В. П. Критерії оцінювання якості соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 75 (т. 1) С. 115-121.

7. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. URL: <https://ispukr.org.ua/articles/21/Метод.%20рекомендації%20для%20ІРЦ.pdf> (дата звернення 23.03.2026).

8. Москаленко В. В. Соціалізація особистості: монографія. Київ: Фенікс, 2013. 540 с.

9. Оглядове досєє щодо реалізації експериментальних проєктів Міністерства соціальної політики України («Електронний кейс-менеджмент», комплексна соціальна послуга з формування життєстійкості). URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33541.pdf> (дата звернення 24.03.2026).

10. Оксенюк О. Соціальний супровід сім'ї дитини з особливими потребами. *Social Work and Education*. 2018. №5. С. 38-46.

11. Прохоренко Л., Стойка В. Інклюзивно-ресурсні центри в умовах війни: окремі питання освіти дітей з особливими потребами. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737823/1/Інклюзивно-ресурсні%20центри%20в%20умовах%20війни-%20окремі%20питання%20освіти%20дітей%20з%20особливими%20потребами.pdf> (дата звернення 23.03.2026).

12. Слозанська Г., Криницька І., Скочко М. Раннє втручання у роботі з дітьми з інвалідністю: комплексна соціально-реабілітаційна послуга, функціональний підхід чи система допомоги? *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 4. pp. 486-502.

13. Спіріна Т., Дорофіна М. Соціальна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю у територіальній громаді. *Ввічливість*.

Humanitas, 2023. Вип. 2. С. 151-156.

14. Community-based rehabilitation: CBR guidelines. Community-based inclusive development. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548052> (дата звернення 23.03.2026).

15. Graham F., Williman J., Sutherland L., Wijninckx M. Telehealth delivery of paediatric rehabilitation for children with neurodisability: A mixed methods realist evaluation of contexts, mechanisms and outcomes. *Child Care Health Dev.* 2022. №10. С. 156-169.

16. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). URL: <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health> (дата звернення 23.03.2026).

17. Markovic D. Digital social work or e-social work? Towards social work in a digital environment. URL: https://www.researchgate.net/publication/379417008_Digital_social_work_or_e-social_work_Towards_social_work_in_a_digital_environment (дата звернення 24.03.2026).

18. Orel M., Licardo M. Systematic review of telepractice for early intervention with families of children with autism spectrum disorder. URL: https://www.researchgate.net/publication/385941211_Systematic_review_of_telepractice_for_early_intervention_with_families_of_children_with_autism_spectrum_disorder (дата звернення 24.03.2026).

19. Ranta K., Saarimäki H., Gummerus J. Psychological interventions for parents of children with intellectual disabilities to enhance child behavioral outcomes or parental well-being: A systematic review, content analysis and effects. *J Intellect Disabil.* 2024. №29. P. 500-535.

20. Scourfield J. Family group conferencing for children and families: Evaluation of implementation, context and effectiveness (Family VOICE). Study protocol. *PLoS One.* 2024. № 6. P. 168-179.

21. Shi Min Wong T., Shorey S. Experiences of peer support amongst parents of children with neurodevelopmental disorders: A qualitative systematic review. *Journal of Pediatric Nursing.* Vol. 67, P. 92-99.

22. Ukraine Human Development Update In Focus: Disability and Inclusion. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099032824073057091/pdf/P1812361d6feb006c1a506192390987152a.pdf> (дата звернення 23.03.2026).

23. Ylönen K. The use of Electronic Information Systems in social work. A scoping review of the empirical articles published between 2000 and 2019. *European Journal of Social Work.* 2022. №5. P. 1-14.

REFERENCES

1. Andrukhovych, O., Zinyuk, L., Kas'yanova, D., Sharipova, O.

Metodychni rekomendatsiyi z vedennya vypadku u sferi zakhystu dytyny v umovakh humanitarnoho reahuvannya [Methodological recommendations for case management in child protection in humanitarian response]. Retrieved from: <https://sos-ukraine.org/wp-content/uploads/2025/02/metod.-rekomendatsiyi-z-v-edennya-vypadku-u-sferi-zahystu-dytyny-v-umovah-gumanitarnogo-reaguvannya.pdf> [in Ukrainian].

2. Bedreha, S. M., Yakymenko, O. O., Kytays'ka, O. P., Horishchak, S. P., Kryvonohova O. V. (2019). Dosvid nadannya posluhy rann'oho vtruchannya v munitsypal'nomu zakladi okhorony zdorov'ya [Experience of providing early intervention services in a municipal healthcare institution]. *Visnyk Vinnyts'koho natsional'noho medychnoho universytetu – Reports of Vinnytsia National Medical University*, Vol. 23, 3, 209–514 [in Ukrainian].

3. Vedennya sprav (keys-menedzhment) ta dity z invalidnistyu [Case management and children with disabilities]. Retrieved from: https://whocares-pss.info/wp-content/uploads/2025/01/CP-AoR-Protection-Cluster-and-UNICEF-2024-Ukraine.-Child-Protection-Case-Management-and-Children-with-Disabilities_Annex_in-ukr.pdf [in Ukrainian].

4. Derzhavna sotsial'na pidtrymka osib ta ditey z invalidnistyu v Ukrayini: diyuchyy mekhanizm i napryamky yoho vdoskonalennya [State social support for persons and children with disabilities in Ukraine: current mechanism and directions for improvement]. Retrieved from: <https://www.unicef.org/ukraine/en/media/53711/file/UKR%20Social%20support%20to%20PwD%20and%20CwD.pdf.pdf> [in Ukrainian].

5. Horishna, N. M., Krynyts'ka, I. P., Skochko, M. O., Slozans'ka, H. I., Stolyaryk, O. Yu., Petrochko, Zh. V. (2024). Keysmenedzhment u roboti z dit'my z invalidnistyu ta yikh sim'yamy u terytorial'nykh hromadakh: metodychnyy posibnyk [Case management in work with children with disabilities and their families in territorial communities: methodological manual]. Zhytomyr: TOV «505» [in Ukrainian].

6. Lyuty, V. P. (2020). Kryteriyi otsynyuvannya yakosti sotsial'noho suprovodu simey, yaki перебувають u skladnykh zhyttyevykh obstavynakh [Criteria for assessing the quality of social support for families in difficult life circumstances]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5 – Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 5: Pedagogical Sciences: Realities and Prospects*, 75 (1), 115–121 [in Ukrainian].

7. Metodychni rekomendatsiyi dlya inklyuzyvno-resursnykh tsentriv shchodo vyznachennya katehoriy (typolohiyi) osvitcheniv trudnoshchiv u osib z OOP ta rivniv pidtrymky v osvith'omu protsesi [Methodological recommendations for inclusive resource centers on determining categories of educational difficulties and levels of support]. Retrieved from: <https://ispukr.org.ua/articles/21/> [in Ukrainian].

8. Moskalenko, V. V. (2013). Sotsializatsiya osobystosti: monohrafiya [Socialization of personality: monograph]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].

9. Ohlyadove dos'ye shchodo realizatsiyi eksperymental'nykh proyektiv Ministerstva sotsial'noyi polityky Ukrainy («Elektronnyy keys-menedzhment», kompleksna sotsial'na posluha z formuvannya zhyttyespromozhnosti) [Review dossier on experimental projects of the Ministry of Social Policy of Ukraine]. Retrieved from: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33541.pdf> [in Ukrainian].

10. Oksenyuk, O. (2018). Sotsial'nyy suprovid sim'yi dytyny z osoblyvymy potrebamy [Social support of families with children with special needs]. *Social Work and Education*, 5, 38–46 [in Ukrainian].

11. Prokhorenko, L., Stoyka, V. Inklyuzyvno-resursni tsentry v umovakh viyny: okremi pytannya osvity ditey z osoblyvymy potrebamy [Inclusive resource centers in wartime]. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737823/1/> [in Ukrainian].

12. Slozans'ka, H., Krynyts'ka, I., Skochko, M. (2023). Rannye vtruchannya u roboti z dit'my z invalidnistyu [Early intervention in work with children with disabilities]. *Social Work and Education*, Vol. 10, 4, 486–502 [in Ukrainian].

13. Spirina, T., Dorofina, M. (2023). Sotsial'na robota z sim'yamy, yaki vykhovuyut' dytynu z invalidnistyu u terytorial'niy hromadi [Social work with families raising a child with disability in territorial community]. *Humanitas*, 2, 151–156 [in Ukrainian].

14. Community-based rehabilitation: CBR guidelines [Community-based inclusive development]. Retrieved from: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548052> [in English].

15. Graham, F., Williman, J., Sutherland, L., Wijninckx M. (2022). Telehealth delivery of paediatric rehabilitation for children with neurodisability. *Child Care Health Dev.*, No. 10, pp. 156–169 [in English].

16. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Retrieved from: <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health> [in English].

17. Markovic, D. Digital social work or e-social work? Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/379417008> [in English].

18. Orel, M., Licardo, M. Systematic review of telepractice for early intervention with families of children with autism spectrum disorder. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/385941211> [in English].

19. Ranta, K., Saarimäki, H., Gummerus, J. (2024). Psychological interventions for parents of children with intellectual disabilities. *J Intellect Disabil.*, 29, 500–535 [in English].

20. Scourfield, J. (2024). Family group conferencing for children and families. *PLoS One*, 6, 168–179 [in English].

21. Shi Min Wong T., Shorey S. Experiences of peer support amongst parents. *Journal of Pediatric Nursing*, 67, 92–99 [in English].

22. Ukraine Human Development Update In Focus: Disability and Inclusion. Retrieved from: <https://documents1.worldbank.org> [in English].

23. Ylönen, K. (2022). The use of Electronic Information Systems in social work. *European Journal of Social Work*, 5, 1–14 [in English].

Стаття надійшла до редакції / Received 6.04.2026

Прийнята до друку / Accepted 27.04.2026